

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

glasa, ne prava in niste krščeni kot bratje med narodi. Izrodek človeštva ste. Vojščaki brez zastave, judje med narodi, ne boste uživali ne vere, ne zaščite: nihče vam ne bo za poroka.» Pozneje proslavlja domovino (str. 40): «Domovina je naša hiša: hiša, ki nam jo je dal Bog in postavil v njo številno družino, ki nas ljubi in ki jo ljubimo, s katero se lahko bolje in hitreje razumemo, nego z drugimi in ki je zavoljo osredotočenja na izvestnem ozemlju in homogene narave svojih elementov pozvana za nalogo posebne vrste.» Demokracijo utemeljuje takole (str. 42): «Zakoni, ki jih je ustvaril samo del državljanov, morejo, po sami naravi stvari in ljudi, odražati samo misel, težnje in želje tega dela: oni ne predstavljajo domovine, ampak eno tretjino, eno četrtino, en razred, eno pokrajino domovine. Zakon mora izražati vseobče težnje, pospeševati koristi vseh, odgovarjati srčnim utripom naroda. Ves narod mora biti torej, neposredno ali posredno, zakonodajalec.» V poglavju o dolžnostih do družine kaže, odkod izvirajo današnje nadloge (str. 47): «Malo je mater, malo očetov v tem brezverskem veku, osobito v imovitejših krogih, ki pojmujejo vso težo in svetost svoje vzgojne naloge: malo očetov in malo mater pomisli na to, da so mnoge žrtve, neprestane borbe in dolgo mučeništvo naših časov v pretežnem delu plod sebičnosti, vcepljene pred tridesetimi leti v duše slabotnih mater ali neopreznih očetov, ki so dopuščali, da so se njih sinovi privadili smatrati življenje ne kot dolžnost in poslanstvo, ampak kot hlepenje po slasteh in stremljenje za lastno srečo.» Staršem svetuje (str. 48): «Vlijte v njih mlada srca ne mržnjo proti tlačiteljem, ampak krepost v sklepah proti tlačenju.» Pravico do svobode utemeljuje z odgovornostjo (str. 50): «Vi ste s v o b o d n i in zato o d g o v o r n i. Iz te moralne svobode proizhaja vaše pravo politične svobode, vaša dolžnost, da jo dosežete in ohranite neoskrunjeno, dolžnost drugega, da vam je ne utesni.» V istem smislu dokazuje potrebo svobode (str. 57): «Brez s v o b o d e ni n r a v n o s t i, kajti tam, kjer ni svobodne izbire med slabim in dobrim, med spoštovanjem skupnega napredka in duhom sebičnosti, ni odgovornosti. Brez svobode ni prave družbe, ker med svobodnimi in sužnji ne more biti u d r u ž e n j a, ampak samo o b l a s t enih nad drugimi. Svoboda je sveta kakor p o e d i n e c, čigar življenje ona predstavlja. Kjer ni svobode, je življenje omejeno na golo organsko funkcijo.» Kot slab strateg, ki so se mu vsi pohodi ponesrečili, določa vzhodno mejo Italije takole (str. 58): «Odprite šestilo: postavite eno konico na sever Italije, na Parmo; ubodite drugo na izliv Vara in opišite z njo, v smeri proti Alpam, polukrog: tista konica, ki po opisanem polkrogu pade na izliv Soče, bo začrtala mejo, ki vam jo je Bog dal. Do tiste meje se govori, se razume vaš jezik: preko nje nimate pravic.» Po vojni pa konica ni padla na izliv Soče, temveč na Snežnik.

(Konec prih.) — A. Budal.

S R B S K O - H R V A T S K A D E L A

Desanka Maksimović, Pesme. S. B. Cvijanović, Beograd, 1924. Str. 112.

Maksimovičeva se je iz poslednjih bučnih liričnih pokretov in prevratov med prvimi otresla vse kričave in lažnive navlake, obenem pa se osvobodila tudi ozkosrčnega formalizma ter artizma starejše dobe, tako da si je mogla pripraviti prikladen izraz za doživetja in občutja. Njene pesmi, morda najlepše v vsej ženski proizvodnji južnoslovanskega slovstva, odsevajo megleno romantiko, ki je manj pesniško geslo nego čuvstveno stanje ter umstvena

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

doraslost mladenke, vnete za književnost. Ne da bi hodila z Baudelairo
brskat

Au fond de l'Inconnu, pour trouver du nouveau,

je umela s skromnimi sredstvi ustvariti tajinstveno ovzdušje, ki te privlači od kraja do konca lepo opremljenega snopiča. Tu vse dehti in drhti od bujnega zanosa in neopredeljenega hotenja, kopnenja, koprnenja, ki si želi ter se boji stika z resničnostjo, z užitki:

Ne, nemoj mi priči! Hoću iz daleka
da volim i želim oka tvoja dva.
Jer sreća je lepa samo dok se čeka,
dok od sebe samo nagoveštaj da.

Iz daleka samo sve k'o zvezda sja; iz daleka samo divimo se svemu — umuje v «Strepnji».

V svojih sanjah, v svojem hrepenenju stremi po visokem, nedosežnem. Osnovni prizvok ji je koprenasta turoba, ker je življenje kratko in ni veselo (str. 79). «Jer od rođenja sa mnom, ma kud se makla, idem ja večno sumorna» (Ja i ja). «Srce moje misli večito neku tužnu misao», to je alfa in omega stihov «Opravdanje». Neke kitice se končujejo naravnost fatalistično.

V izpovedi «Takva sam ja» poudarja, kako je različna od svojih rojakov. Slično odmeva iz «Samoće»:

O, čovek je s čovekom uvek tužno sam;
vezuje nas samo neba hram
i zemlje tužni vrt.

V jasnejših trenutkih poje (Proletnje pesme):

da još nikom nisam ljubav svoju dala
koliku bih mogla i koliku htela,
da ima u meni cela nežna plima
reči nerečeni,
da bih srce mogla poklanjati svima
i da spet mnogo ostane ga meni.

Šekspir ni prav zaupal človeku, ki ne mara glasbe. Toliko bolje pa bi prošla pri njem Maksimovičeva, tako vneto za to ekstenzivno umetnost, da v «Opomeni» svari dragega, naj je ne pušča same, kadar kdo svira:

<p>Može mi se učiniti da tonem u zvuke, pa ću ruke svakom pružiti.</p>	<p>Može mi se učiniti lepo i slatko voleti kratko, za jedan dan...</p>
--	--

Za naravo ni slepa, čeprav je ne gleda z ahromatičnim očesom, ampak skozi svoj nastroj (Moja pesma):

Kao vračara u zagonetni gledam
prirode dlan;
kad osetim da život u dnu nije lep
i strasno sva se uživim u kakav
prolazni san.

Navadno prevladuje antropomorfizem, kadar proglašča: osmesi ljupki igraju po vodi... u duši bilja ljubav već se budi (Čežnja). Vendar «Na od-morištu» IX. zagledaš iver: «duša bilja bliža nam je od duše onih, sa kojima smo zajedno plakali!» Ponekod utegne biti zelo plastična (36):

K r o n i k a

Podimo u šume,
uz put će jele
držati nebo vrh naše glave.

Na splošno se Desankini stih, ki se kakor čuvstva vobče neredko pobijajo ter si ugovarjajo, odlikujejo po polnozvočni, blesteči obliki, spominjajoč tu pa tam narahlo Whitmanovega načina ali Louysovih Bilitinih spevov. *A. D.*

KRONIKA

D O M A Č I P R E G L E D

Koncerti. — Koncert komornega kvarteta «Zika». Dne 25. novembra 1925. je priredil v Unionski dvorani koncert češkoslovaški komorni kvartet «Zika». (I. viol.: R. Zika, II. viol.: J. Berger, viola: L. Černy, violoncello: L. Zika.) Koncert je obsegal godalne kvartete Frana Lhotke, Leoša Janačka in Maksa Regerja.

Frana Lhotko, rektorja «Kr. muzičke akademije» v Zagrebu, ki je rodom Čeh, poznamo kot kompozitorja komornih in simfoničnih del modernega sloga, ki se približuje novejši nemški izrazni glasbi (Hindemith), ne kaže pa še najnovejšega okreta v polifonijo. Kvartet, ki so ga Zikovci prvič izvajali v Zagrebu, je enodelne, proste oblike, ki ne sloni na tematični izpeljavi, temveč je niz muzikalnih domislekov, ki jih je skladatelj črpal večinoma iz srbskih narodnih motivov. Tej skrajno subjektivni glasbi, ki se ogiblje tonalnosti, gre le za notranji idejni zmisel, za «izraznost» prosto si sledečih muzikalnih misli, v dinamičnem in ritmičnem zmislu. Kvartet je rafinirano instrumentiran in stavi vsled nakopičenih harmoničnih drznosti in modulatoričnih svojevoljnosti, predvsem pa zaradi impulzivnega, vedno menjavajočega se ritma na izvajalce velike zahteve, ki so jih Zikovci lahkotno premagali in skladbo tudi slogu primerno podali.

Stilno, formalno in izrazno popolno različen je Janačkov, po Tolstega Kreutzerjevi sonati inspirirani kvartet. Kratk, simetrično zgrajeni štirje stavki, ki jih organično veže po principu dramatične sonate skupna glasbena misel, ozki motivi, zajeti iz slovaške folklore, ki jih skladatelj tematično široko razprede, Janačku lastni homofoni stavek (Jenufa), so značilne lastnosti Janačka kot pripadnika češke poznoromantične struje. Z ognjevitim, vprav slovaškim ritmom in preprostim, pa vendar močnim glasbenim izrazom, je dosegla skladba na glasbenem festivalu v Benetkah (od 1. do 10. septembra 1925) sijajen uspeh; kvartet jo je podal pri njs globoko občuteno in z onim spoštovanjem, ki ga goje Čehi do svojega sivolasega mojstra.

Brez dvoma so hoteli Zikovci s tem, da so prinesli obe skladbi neposredno drugo za drugo, ne samo pokazati dve stilno različni kvaliteti, ampak so tudi primerjalno vzporedili naše — recimo — jugoslovansko in češko glasbeno ustvarjanje, kar smo lahko občutili kot nekak adhortativni imperativ.

Regerjev op. 109. s svojimi štirimi stavki še ne negira klasične kvartetne fakture: določna melodična linija, očiščen, jasen slog ne kaže ravno modernih teženj, in vendar je ustvaril Reger s svojo močno invencijo eminentno polifone narave celo v ozkem okvirju stalnih form (koralna obdelava prvih treh stavkov in končni fúgato), ki silijo v gotovo smer, toliko novega in presenetljivega, da je zapustila ta sicer najosebnejša, a izrazno tudi najsilnejša glasba, najmočnejši dojem večera. Seveda so k temu doživetju največ pri-